

*Dr Milo Bošković, redovni profesor
Pravnog fakulteta u Novom Sadu*

KRIMINOLOŠKA OBELEŽJA KRIVIČNIH DELA PROTIV POLNIH SLOBODA

Ključne reči: seksualni delikt, silovanje, seksualno zlostavljanje, incest.

1. Pojam i opšte karakteristike delikata protiv polnih sloboda

Ljudska seksualnost je deo čovekove prirode. Ona nije prost akt polnog opštenja i zadovoljavanja seksualne požude, nego i njegova biološka i psihološka potreba, uslovljena određenim socijalnim obrascima – kulturom, običajima, moralom itd. Seksualna delinkvencija je pojava koja prevazilazi okvire objašnjenja samo uslovima prirodnosti i dobrovoljnosti partnera u seksualnom odnosu. To je kompleksna pojava čija suština proističe iz posebnog ponašanja učinioca delikta i odnosa žrtve.

Istorija seksualnosti i seksualne izopačenosti i različitih oblika društvene reakcije na njih stari su koliko i samo društvo. Krivična dela protiv slobode odlučivanja u polnim odnosima uvek su predstavljala pojavu s ozbiljnim društvenim reakcijama, samim tim i problem u krivičnopravnim sistemima. Pristup ovom pitanju razlikuje se od zemlje do zemlje i kreće se od vrlo rigoroznih pristupa (kastracije i sterilizacije delinkvenata, kazni zatvora i smrtnih kazni), do potpunog izostavljanja pravnog uređenja i inkriminacija polnih odnosa, izuzev u slučajevima fizičke prinude od strane izvršioca i incesta.

U opštem smislu, seksualni delikti su specifični po stepenu moralne izopačenosti, visokom procentu tzv. tamne brojke, izraženom recidivizmu i osobenostima uzroka.

Moralni kriterijumi vrednovanja ove vrste delikta imaju istorijsku i univerzalnu dimenziju. Naime, seksualni delikt spada u najstariju vrstu ponašanja koji je u moralnom, pa i običajnom, smislu tretiran kao nepri-

rodan i nedozvoljen čin. On je, s izvesnim odstupanjima, vezanim za kulture i tradicije, nastao i opstao kao univerzalni problem mnogih društava, pa su, shodno tome, i društvene reakcije na razne oblike njegovog ispoljavanja. Lavaser (G. Lasseur) je mišljenja da je seksualni moral ono što je ustanovljeno naslednim običajima grupe, koja čak i u najintimnijoj oblasti nameće pojedincu izvesne obaveze, u stvari ograničava slobodu njegovog ponašanja. On to podvodi pod pojam društvenog seksualnog morala što usmerava čoveka da se vlada u skladu s filozofskom etikom.¹

U ovoj oblasti delinkvencije najizraženija je takozvana tamna brojka kriminaliteta. Tome pogoduje više razloga.² Počev od pitanja šta su seksualni delikti, do poimanja njegovog najtežeg oblika – silovanja. O tome svedoče i činjenice da ova vrsta spada u inkriminacije i dekriminacije najdinamičnijih promena u evoluciji razvoja ljudskog društva. Sam delikt silovanja, iako kažnjiv u svim državama sveta, po osnovnim obeležjima – načinu izvršavanja, mogućim žrtvama (negde su to i muškarci i žene, negde samo žene, a negde samo žene izvan braka) na razne načine se tretira. Različiti pristupi posledica su i shvatanja u pojedinim kulturama, jer se u većini zemalja sveta oni posmatraju kao prestup protiv običaja i morala sredine, a ne kao krivična dela protiv prava i slobode ličnosti i napad na telesni integritet. Osim toga, žrtve imaju problema sa dokazivanjem silovanja ukoliko im počinitelj nije naneo teže fizičke povrede ili ako nisu poznavale počinioca³, kod delikata statusne zavisnosti zbog mogućih posledica reakcije izvršilaca na prijave žrtava, a kod seksualnih nastranosti zbog neizdiferenciranih shvatanja o inkriminatorskim obeležjima.

Na kraju, seksualni delikti, pored imovinskih delikata, spadaju u vrstu prestupništva s najvećim procentom recidivizma. Međutim, između tih dvaju oblika kriminaliteta, u vezi s izraženom pojavom povrata, treba imati u vidu da je on kod imovinskih delikata posledica profesionalne orijentacije i koristoljubive sklonosti, a kod seksualnih delikata

¹ G. Lasseur, „Les infractions contre famille et la moralité sexuelle en France“, *Revue internationale de droit pénal*, 3–4, 1964, str. 758.

² Krivično delo silovanje u pravosudnoj evidenciji sigurno ne odgovara stvarnim činjenicama, pa se ni broj koji govori o ovoj pojavi ne može uzeti kao merodavan. Često se u statistikama koriste podaci koje su žrtve prijavile policiji. Studija koja je provedena u Kanadi, na Novom Zelandu, u Velikoj Britaniji, SAD-u i Južnoj Koreji pokazala je da 8–15% žena bude silovano još u mladosti. Ukoliko se u to još uračunaju pokušaji silovanja broj se povećava do 20–27%.

³ U Pakistanu žene moraju imati čak četiri muška svedoka koji će potvrditi silovanje, inače im preti kazna zbog prevare u braku.

uzročnosti, pre svega, psihopatološke strukture ličnosti. Zato se i smatra da je recidivizam u ovoj oblasti samo posledica, jer realno ne postoje svrsishodni, adekvatni pravni mehanizmi za njihovo sprečavanje i suzbijanje.

Specifičnosti faktora ove vrste delinkvencije jesu, dakle, u tome što, za razliku od svih drugih oblika, u njoj dominiraju subjektivni činioci, pre svega uzroci vezani za ličnost izvršioca, dok se socijalni faktori pojavljuju samo u izboru pogodnih uslova da se realizuju motivi i ciljevi njihove moralne izopačenosti. Seksualna delinkvencija je pretežno urbani fenomen. Takvi stavovi nalaze osnova i u statističkim podacima na regionalnim nivoima analize delikata u seoskim i gradskim, kao i u tradicionalno patrijarhalnim i građanskim sredinama. Naime, u seoskim i patrijarhalnim sredinama društvena reakcija nije samo pravna, nego i običajna, jer je prisutna snažna moralna osuda kako sredine, tako i porodice izvršioca, ali i ozbiljna potencijalna – osvetnička reakcija porodice žrtve.

2. Vrste seksualnih delikata

Savremena shvatanja ovu pojavu tretiraju kao zadovoljavanje požude na način kojom seksualnu delinkvenciju možemo razvrstati na: sadiističke delikte – silovanja, delikte statusne uslovljenosti – seksualno zlostavljanje i delikte seksualnih nastranosti. Svakako da je ovakva klasifikacija uslovna, jer se mnogi elementi jedne, druge ili treće vrste prožimaju sličnošću karakteristika.

2.1. Sadistički delikti – silovanje

Primarno obeležje ove vrste delinkvencije je seksualno nasilje. Primena fizičke sile i drugih vidova prinude u seksualnim odnosima, najčešće se ostvaruje kroz agresivni čin zadovoljavanja u savlađivanju otpora i na patnjama žrtve – silovanjem.

Nasilje u seksualnim deliktima ispoljava se u više dimenzija obljube nad nemoćnim i maloletnim licima i raznim oblicima; u zlopotrebi dece i nezaštićenih mlađih osoba; traumatskoj primeni sile; zlopotrebi nadmoći i pozicije zavisnosti; primeni nasilja u grupi, sa fizičkim povredama ili lišavanjem života žrtve. U užem krivično pravnom smislu, seksualno nasilje obuhvata delikte silovanja.

Silovanje je seksualni akt protiv volje i prinudom drugog lica na obljubu upotrebom grube sile ili ozbiljnom pretnjom da će sila biti upotrebljena. U nekim zakonodavstvima silovanjem se smatra samo nasilni polni akt protiv lica sa kojim se ne živi u bračnoj zajednici, incest i seksualni

odnos sa maloletnim osobama. Kriminološka istraživanja ono najčešće vrši u večernjim ili kasnim noćnim časovima, u stanovima učinioca ili žrtve, u zatvorenim prostorima zgrada, automobilima i ređe na otvorenom prostoru. U polovini slučajeva izvršilac krivičnog dela i žrtva su se poznavali pre kriminalnog događaja. U literaturi su prisutni različiti pristupi objašnjenju uzroka pojave. Neka shvatanja polaze od toga da je reč o patološkom poremećaju polnih nagona, druga da je reč o rasnim predrasudama i predispozicijama, treća da su uzroci u seksualnoj agresivnosti, sve do mišljenja da je pojava izraz socijalne dimenzije, a ne bolesti ili poremećaja ličnosti.

Kao psihološki fenomen silovanje se objašnjava na različite načine. Prema nekim shvatanjima reč je o frustracionom aktu besa, mržnje i brutalnog izliva emocija, ispoljen kao kompenzacioni faktor kompleksa izvršioca koji agresiju iskaljuje nasiljem na žrtvi. Psihoanalitičari, polazeći od motiva koji je za izvršioca podsvesna radnja zadovoljavanja biološkog nagona, silovanje objašnjavaju kao formu dokazivanja moći i održanja kontrole nad silovanom osobom. Seksualni čin je više forma, a zadovoljeni motiv dominacije suština. Patološko ispoljavanje seksualnih nagona i potreba primenom sile na drugoj strani posledica je egoističkih pobuda, jer su iz seksualnog akta isključene emocije prema drugome, a dominira sebični motiv ličnog zadovoljavanja.

Posledice silovanja su mnogobrojne: fizičke, psihičke i socijalne. Fizičke se ispoljavaju u razmerama od neželjene trudnoće, prenošenja zaraznih bolesti, nanošenja telesnih povreda, do čak i smrtnih ishoda. Psihičke posledice su najtrajnije. One se ogledaju u raznim oblicima trauma u vidu neurotičnih poremećaja (apatija i depresija), osećanja straha, poremećaji sna i ishrane, frigidnosti, nedovoljnog samopoštovanja, sklonost pojavama socijalne patologije (samoubistvu, alkoholizam, narkomanija).

Socijalne posledice, takođe, mogu biti višestruke, od nekih oblika invalidnosti, odsustva porodične i socijalne komunikacije, izolacije i stigmatizacije od strane sredine.

Silovanje je pojava, manje-više karakteristična za sve zemlje sveta.⁴ To je, pretežno, pojedinačni akt nasilnika a ređe grupe koju čine dva, tri ili više lica. U praksi se silovanja u najvećem broju slučajeva dešavaju u poznatoj socijalnoj okolini. Akti nasilja ove vrste od strane nepoznate osobe i na ulici su retki, te zato izazivaju najviše straha kod potencijalnih žrtava – žena. Mnoga silovanja predstavljaju akt grupnog izivljavanja nad žrtvom. U tim slučajevima obično su u pitanju osobe nesigurne u sebe,

⁴ U Srbiji i Crnoj Gori se prosečno godišnje prijavi oko 450 seksualnih delikata, od čega polovinu čine silovanja.

kao i delikti koji imaju karakter u „osvetničkim“ motivima, kakvi su slučajevi u ratnim uslovima ili rasne, nacionalne ili etničke netrpeljivosti. Najtežim oblicima silovanja kako po vrsti i intenzitetu nasilja, tako i po posledicama za žrtvu imaju grupna silovanja koja izvrše bande; kontinuirana silovanja u izbegličkim ili zarobljeničkim logorima, kao i silovanja u porodici.

2.2. Seksualno zlostavljanje i uznemiravanje

Neki oblici seksualne delinkvencije vezani su za podređenost i nemoć žrtve, koja nije fizičke prirode, da pruži otpor. Naime, određeni statusni položaj u društvu (hijerarhijska lestvica funkcija) ili nekoj sredini (porodična) po svojoj prirodi odnosa među članovima socijalne zajednice ili drugog ambijenta koji stavlja ljude u položaj nadređenosti i potčinjenosti, dominacije i zavisnosti, fizičke nadmoći ili nemoći. Svaki od njih stvara objektivno stanje superiornosti – snage i moći vladanja jednih nad drugima koji imaju osećanja inferiornosti.

Sociološki posmatrano, u feminističkom pristupu, svi oblici seksualne delinkvencije se smatraju kao akt „muške dominacije“, čin superiornosti izvršioca nad žrtvom, delikt koji po pravilu i ne mora da prati fizička prinuda. Ovaj odnos izveden je iz tradicionalnog statusa i položaja muškarca i žene u patrijarhalnom društvu. Takva društvena ili socijalna pozicija predstavlja objektivni faktor uslova za sva tri moguća oblika seksualnih delikata: seksualnog zlostavljanja, seksualnog uznemiravanja i incesta.

Seksualno zlostavljanje. Opšti kriminološki pojam kojim se mogu obuhvatiti svi slučajevi polnog opštenja – oblube i nedozvoljenih polnih radnji (izuzev silovanja) u kojima je iskorišćen položaj zavisnosti ili nemoći žrtve u odnosu na izvršioca krivičnog dela jeste seksualno zlostavljanje. Slučajevi mogu biti različiti: iskorišćavanje službenog položaja rukovodioca prema podređenom; vaspitača i staraoca nad maloletnicima ili decom koja su im poverena na vaspitanje i negu (u našem krivičnom zakonodavstvu: krivično delo obluba zloupotrebom službenog položaja); iskorišćavanje stanja fizičke i psihičke nedozrelosti žrtava (u našem krivičnom zakonodavstvu krivična dela: obluba nad detetom i obluba nad nemoćnim licem).

Najtežim oblicima ove vrste seksualnih delikata smatraju se i u praksi najčešćim slučajevima – seksualno zlostavljanje dece i delikti incesta.

Seksualno zlostavljanje deteta predstavljaju deliktne akti iskorišćavanja dece od strane krivično odgovornih lica za seksualno zadovoljavanje. U krivičnopravnom smislu to su svi oblici polnog opštenja (obljube i nedozvoljenih polnih radnji) s detetom, bez pristanka deteta ili, čak, i uz njegov pristanak, ako je mlađe od 14 godina, a radi postizanja seksualnog zadovoljstva. U konkretnim radnjama obuhvaćeno je različito ponašanje koje podrazumeva: verbalnu zloupotrebu, bez fizičke grubosti, ili čitav niz ponašanja, kao što je dodirivanje, gledanje, „pregledanje“ tela deteta, sa fizičkim kontaktom ili bez fizičkog njega, do silovanja, sa prinudom na različite oblike polnog akta (oralni snošaj ili pokušaj, vaginalni ili analni snošaj ili pokušaj snošaja)⁵. Pojava je u svetu veoma raširena, čak i u zemljama koje važe za civilizovana društva, a tim je opasnija, jer je seksualno nasilje kombinovano sa fizičkim u 20% slučajeva.⁶ Prema procenama Svetske akademije za pravo i mentalno zdravlje (International Academy of Law and Mental Health) sa sedištem u Kanadi, danas je evidentna i alarmantna činjenica u svetu da je 10–15% dečje populacije seksualno zloupotrebivano na neki od mogućih načina.⁷

Pored silovanja, najtežim oblikom seksualne delinkvencije smatra se incest (u našem krivičnom zakonodavstvu krivično delo rodo-skrvljenje). Incest podrazumeva polno opštenje sa bliskim krvnim srodnikom, zabrana rodoskrvnog braka. Bliskim srodnikom se smatra srodstvo po pravoj liniji, bez obzira na stepen srodstva i po pobočnoj između brata i sestre, oca i ćerke. Najteži oblik incesta je odnos između majke i sina, oca i ćerke. Smatra se oblašću sankcionisanom

⁵ Prema nekim podacima Incest Trauma Centra iz Beograda, za šest godina, slika tih dela izgleda ovako: od četiri osobe koje su zlostavljane u detinjstvu, tri su devojčice; od pet počinioca seksualnih delikata zlostavljanja, četvorica su muškarci; u 96% slučajeva seksualnog zlostavljanja dece bile su im poznate osobe, a u 92% slučajeva to je bio član porodice; prosečan uzrast zlostavljanih osoba u incestu je 7 godina i jedanaest meseci; trajanje rodoskrvljenja je u 40% slučajeva višemesečno, od čega 60% višegodišnje; petina od zlostavljača koristi pri izvršenju dela i fizičku prinudu; trećina zlostavljanih koji su se obraćali za bilo kakvu pomoć imala je negativno iskustvo. D. Popadić, *Seksualno zlostavljanje od tabua do fenomena*, Glas javnosti, 15. januar, 2000.

⁶ Prema pretežnim istraživanjima u svetu jedna od tri do četiri devojčice i jedan od četiri do sedam dečaka doživi seksualnu zloupotrebu pre 18. godine. Oko 90% počinioca je poznato detetu. Seksualna zloupotreba deteta dešava se u svim etničkim, rasnim i religioznim grupama i na svim društveno-ekonomskim nivoima. Osoba koja je preživela seksualno zlostavljanje u detinjstvu/incest najčešće je bivala zlostavljana od strane jednog počinioca (76,67%), zatim dva počinioca (13,33%) i tri počinioca (10%).

⁷ L. Kron, „Pravo i nauke koje se bave mentalnim zdravljem; Neki problemi, područja interakcije i socijalna profilaksa“, *Jugoslovenska revija za međunarodno pravo*, br. 1–2/1994, str.160.

najstarijom moralnom i pravnom normom.⁸ Postoji osnovno uverenje da je pojava mnogo rasprostranjenija nego što statistički podaci pokazuju.

Porodična patologija incestnog tipa uzročno se objašnjava s psihoanalitičkog, antropološkog, istorijskog i feminističkog stanovišta. Incest otac-ćerka, na primer, često se opisuje kao simptom disfunkcionalnog porodičnog sistema u koji su uključeni svi članovi porodice. Uzroci te vrste seksualnog iskorišćavanja objašnjavaju se seksualnim stresovima, nedostatkom normalnih seksualnih odnosa, ili bračnim konfliktom. Uloga majke, prema nekim istraživanjima, izuzetno je važna: ona se smatra odgovornom zato što su ona i ćerka „promenile uloge“ i zato što je navela muža da traži zadovoljenje na drugom mestu, jer se uzdržavala od seksa i izbegavala vaspitanje deteta. Nasilnička crta incestnog seksualnog interesovanja koje otac ima za decu, implicitno se ignoriše, ili eksplicitno pobja – uprkos činjenici da mnogobrojne studije pokazuju da jedna trećina, ili polovina očeva koji su počinili incest ponavlja svoje prekršaje na više od jednog deteta.

Ono što u novije vreme postaje ozbiljna tendencija jeste tolerantno gledanje na takve odnose i skoro izvesna dekriminacija rodoskrvljenja.⁹ Uzroci incesta su brojni, ali se od važnijih ističu porodični alkoholizam u sticaju s mentalnim poremećajima; neurozama, psihozama, psihopatijom, oligofrenijom, klimakteričnim fazama, poremećenost bračnih i porodičnih odnosa i slično.

Seksualno uznemiravanje. U nekim zemljama inkriminisani su, a u kriminološku literaturu i tipologiju uvedeni, i nešto blaži oblici seksualnih delikata, poznatih pod pojmom seksualno uznemiravanje. Reč je o opštem pojmu za delikte protiv seksualne slobode ličnosti. Pod tim se podrazumeva neželjeno, neisprovocirano i neuzvraćeno ponašanje seksualne motivacije.

To su, najčešće, verbalni, fizički ili kombinovani pritisci kojima se vređa, plaši ili ucenjuje žena sa štetnim posledicama po njeno psihičko i fizičko zdravlje i reputaciju. Manifestuje se, praktično, u uvredljivim opaskama, napadnim grafitima, podmetanjem pornografskih slika i sa-

⁸ Rimsko pravo nije kažnjavalo obljubu među srođnicima po krvi već samo bračnu vezu među njima. Kanonsko pravo širi zabranu i na obljubu, a u doba feudalizma incest je kažnjavan veoma strogo, čak i smrću. Institut zabrane rodoskrvnog braka održao se u svim savremenim zakonodavstvima, i kao moralna i kao eugenička mera. U nekim zakonodavstvima incest se inkriminiše kao delikt silovanja.

⁹ Incest, ako je dobrovoljan, nije kažnjiv u većini latinoameričkih i zapadnoevropskih zemalja, u Francuskoj, Belgiji, Portugaliji, Turskoj, Argentini, Brazilu i drugim zemljama.

držaja, opscenim šalama na račun seksa i žene, neprikladnim zavodništvom, seksualnim podmićivanjem, seksualnim ucenama. Oni obuhvataju, dalje, verbalne izraze u vidu komentara o erotskom izgledu osobe, uvredljive ili ponižavajuće primedbe i ponude; neželjeno udvaranje, ucene ili pretnje radi iznude seksualnih odnosa, potkupljivanje obećanima za uslove rada ili napredovanje, neželjene oblike dodira tela, milovanje, grljenje i slično.

U tradicionalnom značenju pojava je označavana kao blud, ali u socijalno patološkom smislu to je vrsta napada na seksualnu slobodu ličnosti, nedopušten polni odnos, razvratna radnja lišena smislenosti i humanog odnosa prema partneru. Reč je o vulgarnom zadovoljavanju polnog nagona lišenim svake humanosti i osećajnog odnosa prema partneru, odnosno prema sopstvenoj polnosti. U pitanju je „negativna pojava u polnom životu jer sprečava čoveka da u toj oblasti svoje delatnosti doživi emocionalno zadovoljstvo i punu afirmaciju svojih prirodnih potreba“.¹⁰ U krivičnom pravu postoji deliktan akt u vidu protivprirodnog načina seksualnog odnosa, kada se na perverznan, bestidan i nepristojan način koristi telo druge osobe, nasilno ili nemoć lica sa kojim nije u bračnoj zajednici, radi seksualnog uzbudivanja bez namere obljuje.

U našem krivičnom zakonodavstvu inkriminisana je kao krivično delo Nedoovoljene polne radnje.

3. Tipologija seksualnih delinkvenata

Uzroci seksualnih nastranosti nisu dovoljno istraženi, niti postoje jedinstveni pristupi tom pitanju. Za razliku od drugih oblika kriminaliteta, smatra se da su seksualni delikti i nasilje u njima prvenstveno uzrokovani strukturom ličnosti. Postoji više pokušaja određivanja faktora seksualnog nasilja. Prema nekima, uzrok je takozvani osvetnički recidiv osobe (izvršioca dela) koja je u detinjstvu bila žrtva seksualnog nasilja; prema drugima, razlozi su u krizi trećeg doba; dok treći ovu pojavu objašnjavaju posledicama stresnog života, ekonomskom nesigurnošću, ispraznim životom, automatizacijom procesa rada i slično.

Veoma je duga i bogata istorija opisa seksualnih delinkvenata, posebno izvršilaca krivičnih dela silovanja. Prema Lombrozovoj (Cesare Lombroso) teoriji seksualni delinkvent je ličnost fizički degenerativnih osobina. To je osoba koja se odlikuje dugim ušima, spljoštenom lobanjom, kosim i jako približenim očima, spljoštenog nosa i široke brade. Svojevremeno, krajem 18. veka u nauci su bile prisutne teorije po kojima

¹⁰ Enciklopedija *Nauka o seksualnosti*, Interpres, Beograd, 1971, str. 46.

je seksualni delinkvent specifičnih konstitutivnih obeležja. Takva koncepcija tumačenja seksualnih devijacija u nauci je dugo opstajala. Tako je Dela Porta (Della Porta J. Baptiste) smatrao da se radi o osobama blede boje kože, dugačke i ravne kose, zatubastog nosa. Često se u starijoj literaturi navodi da su uzroci u abnormalnosti ljudi, što asocira na duševne bolesnike, kako je, inače, pojavu označavao i Feri. Međutim, u to vreme ovaj pojam je označavao ne samo psihopatološke poremećaje nego i defekte u karakternoj i intelektualnoj sferi.

Iako u literaturi seksualni delinkvent – izvršilac krivičnog dela silovanja retko čini i neku drugu vrstu delikta, ukoliko se izuzmu akti nasilja u savlađivanju otpora žrtve, ipak postoje neka uverenja da je reč o izvršiocu višestrukih kriminalnih sklonosti. Takva uverenja se formiraju, i ona su približno tačna, na osnovu jedne dosta retke pojave kada se imaju u vidu tzv. serijska ubistva. Neki autori (Levin i Fox) ukazuju na to da su među serijskim ubicama najbrojnije tzv. serijske ubice seksualno motivisane, tj. da je svaki treći seksualni manijak ubica.

Kraft-Ebing (R. Karfft-Ebing) u svom delu na ovu temu (*Psychopathia sexualis*, 1886) na seksualne nastranosti gleda kao na bolest, a ne kao na moralni prestup. Po njemu seksualne nastranosti su posledica duševnih poremećaja ličnosti, dok psihoanalitičari smatraju da su uzroci takvih patoloških stanja u poremećajima iz ranog doba seksualnog razvoja. Tako G. Kelens za seksualnog delinkventa smatra da je reč o osobi koja je i sama u nekom ranijem periodu razvoja ličnosti bila žrtva seksualnog traumatizma ili agresije.

Često se, u psihologiji, za neposredne uzročnike ovih pojava uzimaju faktori strogog vaspitanja, kažnjavanja i zabrana u porodici u periodu detinjstva i adolescencije. Smatrajući da u toj oblasti primarni značaj imaju biološke predispozicije aberantnog nagona, Frojd (S. Freud) pojavu tumači kao posledicu pogrešnog vaspitanja, ali i strahom od kastracije u periodu ranog razvoja u detinjstvu.

Sociološke teorije faktore uzročnosti izvode iz opštih teorija o devijantnosti: njihovim svodenjem na poremećaje interpersonalnih odnosa; adaptacione faktore i kulturne činioce (H. S. Saliven [Sullivan]).

Gutmather (Guttmatcher) je u jednoj svojoj studiji opisao tri tipa seksualnih delinkvenata: autentični tip čiji je motiv silovanja primarno seksualan; sadistički tip čiji je motiv seksualnog zadovoljstva u fizičkom nasilju prema žrtvi i agresivni tip klasičnog kriminalca, antisocijalnog načina života. Kohen (Cohen) i saradnici su 1971. godine u jednoj studiji definisali su četiri takva tipa: pomereno agresivni kod koga je bes prema poznatoj žrtvi pomen na seksualni akt; kompenzatorski tip, prestupnik

koji svoju nesposobnost u normalnim oblicima seksualnog zadovoljava nadoknađuje silovanjem; difuzni tip, prestupnik kod koga su fuzionisani oblici seksualne i agresivne energije i impulsivni tip, situacioni prestupnik, silovatelj bez posebnog plana.¹¹

MekKaldon (McCaldon) ih deli na tri grupe: a) višestruke povratnike osuđivane za razna krivična dela; b) psihopate, hronično asocijalne ličnosti i c) osobe s psihičkim poremećajima čiji se mentalni defekti pretvaraju u agresivno ponašanje prema žrtvi. R. Slovenko seksualne delinkvente razlikuje na: one kod kojih je silovanje produkt prigušenih seksualnih impulsa, i na sadiste i agresivne ličnosti, koji vrše i druga dela nasilja. Amidon (H. Amidon) i Vagner (T. A. Wagner) ih dele: a) agresivne učinioce kojima je žrtva zamena za osobu na koju ne može iskaliti svoju agresivnost; b) učinioce motivisane pretežno seksualnom željom i c) seksualne manijake, sposobne da žrtvi nanesu i najveće psihičke traume i fizičke patnje.

Savremena istraživanja i pokušaji tipologije orijentisani su, prvo da dokažu da seksualni delinkvent nije bolesnik u psihopatološkom smislu, da odrede izvesne patogene crte psiholoških poremećaja i karakternih osobina, i na kraju da daju izvesni socijalni portret. Skoro sva istraživanja seksualne delinkvencije ukazuju na to da mnogobrojne predrađude i mit o seksualnom delinkventu koji postoje uvreženi u javnosti, nemaju naučnu osnovu, a, posebno, da je delinkvent motivisan na nedozvoljeni seksualni akt nekontrolisanim seksualnim porivima, te da su takvim aktima sklonije osobe s ruba socijalne margine i mentalno poremećene individue. Stvarna socijalna slika i psihološki profil ni izbliza nisu takvi. Kada se imaju u vidu socijalna obeležja, sva istraživanja ukazuju da su pojave seksualnih nastranosti daleko izraženije kod muškog nego kod ženskog pola, više kod starije nego mlade populacije. Najočiglednija odlika seksualnih delinkvenata, sa dijagnostičke tačke gledišta, jeste da izgledaju normalno. Najvećem broju njih ne može se pripisati nijedna psihijatrijska dijagnoza. Kako nisu uspeali da demonstriraju očiglednu psihopatološku, ili patogenetsku istoriju kod većine delinkvenata, mnogi kliničari su odustali od nezahvalnog i teškog ispitivanja samog delinkventa, da bi se koncentrisali na pristupačnije podatke o njegovoj porodici i socijalnom okruženju. Kod mnogih psihopatoloških objašnjenja ponašanja seksualnog delinkventa, gubi se sam delinkvent, pa se navode osobine njegovih roditelja, žene, ili žrtve.

¹¹ Pored ovih postoje još neke tipologije, ali se one manje-više prepliću sa prethodnim, kao što je Grotova studija iz 1979. godine, kao i Skalijeva i Marolijeva (Scally, Marolla) studija iz 1985. godine.

Seksualni delinkvent je u klasifikaciji prestupnika sklonih vršenju krivičnih dela protiv polne slobode, uslovno rečeno, poseban tip kriminalne ličnosti. U literaturi nije izdiferenciran opšti tip seksualnog delinkventa, ali su, na osnovu kliničkih ispitivanja, selektirani razni profili njihove psihostrukture i socijalnih obeležja. U pitanju je vrlo heterogena struktura osoba, različite psihostrukture, poremećaja ličnosti, socijalnih obeležja i motivacionih osnova. Veliki broj seksualnih delinkvenata je s negativnim iskustvima iz ličnog razvoja, koji su imali odraza na psihičku strukturu ličnosti, usvojen sistem vrednosti, moralna shvatanja i adaptaciju u socijalnu sredinu. Mnogi od uzroka takvog stanja ličnosti potiču iz porodičnih, ličnih, šire socijalnih ali i bioloških faktora. Na to upućuju istraživanja koja kod seksualnih delinkvenata ukazuju na veoma visok procenat emocionalne nezrelosti (čak 80%), nepouzdanja i nestabilnosti, neurotičnosti, kao i ispodprosečnosti koeficijenta inteligencije. Incestualni delinkventi, prema istraživanjima, iskazuju pored svojstva emocionalne ravnodušnosti u većini slučajeva nizak stepen inteligencije (ispod 70 IQ).

Za razliku od seksualno normalnih osoba seksualni delinkventi su socijalno neprilagođene ličnosti, s nedovoljnom sigurnošću u sebe. Oni ispoljavaju u istraživanjima značajne razlike u seksualnim stavovima, ali prema mnogim istraživanjima nemaju bitne razlike u osobinama ličnosti nego što je to slučaj sa normalnom populacijom. Neka odstupanja javljaju se u vidu neuspešnosti stvaranja normalnih seksualnih kontakata, niži stepen zadovoljstva i nivo frustracione tolerancije. Takođe izvesna odstupanja pojavljuju se i u sferi impulsivnosti, nasilničkog ponašanja i besa.

Najčešće su u pitanju osobe sa psihopatskom karakternom strukturom ličnosti, s naglašenim agresivnim i egoističnim svojstvima. Seksualni nasilnik, za razliku od drugih nasilnih delinkvenata (ubica i razbojnika) razlikuje se po nekim psihopatološkim obeležjima: visokoj incidenci poremećaja ličnosti, visokoj bazičnoj agresivnosti i antisocijalnim ponašanjem, visokoj učestalosti alkoholisanosti u deliktu, retkim motivacijama psihološke prirode koje se ne bi mogle kontrolisati.¹²

Psihopatije, koje su karakteristika seksualnih delinkvenata, su urođeni poremećaji u strukturi, ponašanju i emocionalnom razvoju ličnosti, naročito složenijih komponenti, tzv. socijalnih emocija, osećanja i volje. Kod njih ne postoje, ili su veoma ograničeni, moralni obziri i norme, evi-

¹² M. Bošković, Zbornik Matice srpske, Seksualna agresija, 1995, str. 62–65.

dentno je odsustvo svesti o univerzalnim vrednostima, dakle nema osećanja krivice i greha. nestabilnost, prkosno i agresivno ponašanje, asocijalnost i nastranost.

Psihopata je osobenjak, ličnost asocijalnih sklonosti i ponašanja, nastrana, neuravnotežena osoba. Takva ličnost ne smatra se duševno bolešnom, iako tako u sredini odaje utisak, ali je evidentno izopačenih moralnih i karakternih svojstava. U suštini psihopate su poremećene ličnosti u smislu karaktera, jer ne poseduju norme civilizovanog ponašanja. U savremenoj psihijatrijskoj literaturi njima se smatraju osobe s patološkom seksualnošću i afektivnošću, amoralnim i asocijalnim sklonostima. Sa krivično pravnog aspekta, spadaju u uračunljive, ili eventualno u osobe smanjene uračunljivosti, tj. smatraju se licima odgovornim za svoje postupke i samo povremeno mogu dospeti u stanja sličnim kao kod duševnih bolesnika, odnosno u stanje neuračunljivosti. S kriminološkog aspekta klasifikacije psihopata interesantniji za proučavanje su hladni šizoidni tipovi, bezosećajne osobe, koje su u svojim postupcima nagoniski brutalne i čine krivična dela hladno i s umišljajem, kao i asocijalne i antisocijalne psihopate.

To je delinkvent kod koga je doživljaj seksualnog uzbuđenja uslovljen mučenjem žrtve. Kod njih postoji patološka potreba – želja za posedovanjem žrtve ili gospodarenje situacijom. Žrtva je svedena na objekt bez ikakvog smisla, sem da zadovolji njegove želje. Pri tom je vrsta dela u rasponu od klasičnih vidova silovanja do seksualnog zlostavljanja dece, razni oblici seksualnih perverzija i inverzija, sve do seksualno motivisanih ubistava. Karakterističan je intenzitet primene sila psihopata u seksualnim deliktima, koji se iskazuje u većoj meri primene sile prema žrtvi nego što je to sama potreba zadovoljavanja seksualne požude, što posredno ukazuje na sadističku prirodu samog akta seksualnog nasilnika – psihopate.

U stvari, kod takvih tipova ličnosti brutalnost, kao sredstvo i način u zadovoljavanju seksualne potrebe, uzrokovana je projekcijom sopstvenih frustracija, neuspeha i stresova, koje oni iskaljuju na žrtvi. Ovaj tip je malobrojniji u strukturi seksualnih delinkvenata. Njihovo ponašanje stimulišu nerešeni unutrašnji konflikti, disharmonija u komunikaciji i socijalna izolovanost. Takve osobe su izrazitih agresivnih crta ličnosti s psihološkim poremećajima, što u izvesnim trenucima uzrokuje gubljenje samokontrole i stvara sklonost ka pražnjenju kroz seksualno nasilje. Neka istraživanja ukazuju na to da su u pitanju ličnosti s negativnim iskustvom zadovoljavanja u normalnim seksualnim odnosima, da potiču iz devijantnih porodica, bez ljubavi i pažnje rodi-

telja. Rezultati kliničkih ispitivanja seksualnih delinkvenata, pod psihijatrijskim tretmanom ukazuju na to da se njihov agresivni karakter tumači posledicom ispoljavanja mentalnih poremećaja i patološke (psihotične) strukture ličnosti.

4. Krivično pravna regulacija seksualnih delikata

U našem krivičnom zakonodavstvu inkriminisano je više oblika seksualne delinkvencije koji su u kriminološkom smislu napred opisani.

Pre svega to su krivična dela protiv polne slobode: silovanje (čl. 178. KZ), obljava nad nemoćnim licem (čl. 179. KZ), obljava nad detetom (čl. 180 KZ), obljava zloupotrebom službenog položaja (čl. 181. KZ), nedozvoljene polne radnje (čl. 182. KZ); krivično delo rodoskrvnjenje (čl. 197. KZ) i trgovina ljudima (čl. 388. KZ).

4.1. Silovanje

Delo je propisano u osnovnom, jednom posebnom i dva teža oblika.

Osnovni oblik se sastoji u alternativnim radnjama obljuje ili sa njom izjednačenim činom putem prinude, korišćenjem sile prema pasivnom subjektu - žrtvi ili pretnje istom da će neposredno napasti na život ili telo tog ili njemu bliskog lica.

Radnja obljuje podrazumeva prodiranje muškog polnog organa u ženski (potpuno ili delimično). U ostalim slučajevima sve bi predstavljalo pokušaj krivičnog dela. Pokušaj silovanja prema tome obuhvata primenu sile i prinude bez penetracije, kao i radnju primena sile i prinude za stvaranje uslova sa namerom silovanja. Donekle je sporan pojam „sa obljubom izjednačen čin“, kako u sudskoj praksi tako i u teoriji, ali se pretpostavlja da je zakonodavac podrazumevao raniji pojam protivprirodni blud, tj. analni ili oralni koitus.

Pojam prinude se shvata kao apsolutna ili kompulzivna sila i kvalifikovana pretnja neposrednog napada na život i telo.

U sudskoj praksi kod ovog krivičnog dela problematičan je oblik i intenzitet prinude od strane izvršioca, odnosno otpora pasivnog subjekta, tj. da li otpor mora biti izražen samo fizički ili je dovoljan i izričit verbalni pristanak na seksualni čin obljuje, a takođe i koja mera fizičke prinude izvršioca se smatra inkriminatornom.

Prema tome, ključno pitanje za razgraničenje je obljava protiv volje žrtve i obljava uz njen pristanak. Da bi postojalo delo obljuje bitno su obljava ili s njome izjednačen čin izvršeni primenom sile ili pretnje. Kriterijum pružanja otpora žrtve vrednuje se vrstom i intenzitetom sile ko-

jom je savladan, što znači da treba da je ozbiljan, čvrst i stalan. Međutim, ovakvo tretiranje otpora ima i svoju relativnost kriterijuma, pa je u svakom konkretnom slučaju potrebna ocena suda da li je žrtva u konkretnim okolnostima i mogla pružiti takav otpor.

Poseban problem čini dvoumljenje, nedovoljna odlučnost pasivnog subjekta ili njegov prethodni pristanak na neke seksualne predigre. Od značaja je i stanovište sudske prakse da pristanak pre i u toku obljube isključuje krivično delo, iako je pre toga primenjen neki oblik prinude.

Pasivni subjekt s obzirom na to da je uveden i pojam izjednačavanja drugih seksualnih radnji s aktom obljube, može biti svako lice, bez obzira na odnos sa izvršiocem. Za postojanje krivičnog dela nebitno je da li su osobe u braku ili ne, ili da li su pre toga održavali seksualne odnose, ili da li se žrtva, pre izvršenja krivičnog dela nad njom, bavila prostitucijom ili pružanjem bilo kakvih seksualnih usluga.

Izvršilac može biti i muško i žensko lice, odnosno delo može biti počinjeno u različitim kombinacijama izvršioca i žrtve; odnosno to može biti muškarac nad ženskim licem, muškarac nad muškim licem i žensko lice nad muškarcem. Jedino je isključeno da ovo delo počini žensko lice nad drugom ženom, jer u slučaju primene sile na neke seksualne radnje od strane žene nad ženom radilo bi se o nekom drugom krivičnom delu a ne o silovanu. Kao oblik krivice predviđen je umišljaj i svest učinioca da se obljuba ili s njom izjednačen čin vrši protiv volje pasivnog subjekta.

Sankcija za ovaj oblik krivičnog dela je kazna zatvora od dve do deset godina.

Posebni oblik ovog krivičnog dela postoji ako je delo iz osnovnog oblika učinjeno ucenom, odnosno pretnjom da će se za lice prema kome je radnja usmerena ili njemu bliskom licu otkriti nešto što bi škodilo njegovoj časti ili ugledu ili pretnjom drugim teškim zlom.

U ovom slučaju učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do osam godina.

Teži oblik čini osnovni oblik i određene alternativne kvalifikatorne okolnosti, odnosno ako je: a) nastupila teška telesna povreda lica prema kojem je delo izvršeno; b) ako je delo izvršeno od strane više lica; c) ako je delo počinjeno na naročito svirep način; d) ako je izvršeno na naročito ponižavajući način; e) ako je počinjeno prema maloletniku; i f) ako je delo imalo za posledicu trudnoću.

Za ovaj oblik učinilac će se kazniti zatvorom od tri do petnaest godina.

Najteži oblik propisan je za slučaj kada je, izvršenjem dela iz osnovnog oblika, nastupila smrt lica nad kojim je delo izvršeno, pri čemu posledica treba da je nehatna, ili je delo učinjeno prema detetu.

Za ovaj oblik zaprećena je kazna zatvorom od pet do osamnaest godina.

4.2. Obljuba nad nemoćnim licem

Delo je propisano u jednom osnovnom i dva teža oblika.

Radnja osnovnog oblika je u istovetnom sadržaju kao i kod krivičnog dela silovanja, s razlikom u tome što se u ovom slučaju izvršilac koristi okolnost da je žrtva u nemoći pružanja ozbiljnog otpora zbog određenog, zdravstvenog, mentalnog ili psihičkog stanja. Pasivni subjekt je nemoćno žensko ili nemoćno muško lice.

Učinilac u ovom slučaju čini krivično delo obljuje iskoristivši duševno oboljenje, zaostali duševni razvoj, ili drugu duševnu poremećenost žrtve. Iz ovog razloga, od strane žrtve ne mora postojati aktivni otpor da bi se stekli svi elementi dela, dovoljno je i bilo kakvo verbalno ili konkludentno protivljenje. Dovoljan je uslov da lice, zbog fizičke nemoći, ne može pružiti otpor, ili zbog psihičkog stanja ne shvata značaj seksualnog akta.

Za delo je potrebna umišljajna radnja i svest počinioca da vrši delo nad takvim licem. U izvesnim slučajevima postoji i mogućnost stvarne zablude počinioca, ako se on i žrtva nisu ranije poznavali.

Za ovaj oblik krivičnog dela zaprećena je kazna zatvorom od jedne do deset godina.

Kvalifikovani oblici vezani su za iste okolnosti kao i kod krivičnog dela silovanja.

Teži oblik postoji ako je izvršenjem osnovnog oblika dela nastupila teška telesna povreda nemoćnog lica, ili ako je delo izvršeno od strane više lica ili na naročito svirep ili naročito ponižavajući način ili je učinjeno prema maloletniku ili je delo imalo za posledicu trudnoću.

U slučaju da počini ovaj oblik dela učinilac će se kazniti zatvorom od dve do dvanaest godina.

Najteži oblik uslovljen je posledicom kada je zbog radnje iz osnovnog oblika nastupila smrt žrtve, pri čemu je posledica nehatna, ili je po sredi delo izvršeno prema detetu.

Kod ovog oblika zaprećena je kazna zatvorom od pet do osamnaest godina.

4.3. Obljuba sa detetom

Smisao inkriminacije za ovo delo je zaštita lica koja nisu dostigla potreban stepen zrelosti. S određenim procenama polazi se od stava da osobe do četrnaest godina nemaju polnu, biološku, a ni potrebnu intelektualnu i socijalnu zrelost. Delo je propisano u osnovnom i dva teža oblika.

Osnovni oblik čini obljava, ili s njom izjednačen čin, koji je izvršen uz pristanak pasivnog subjekta. Dakle, u radnji dela ne smeju postojati elementi prinude. U protivnom, reč je o najtežem obliku krivičnog dela silovanja.

Kao oblik krivice je umišljajna radnja i svest o tome da je pasivni subjekt dete. U izvesnim slučajevima moguć je i oblik otklonjive stvarne zablude.

Učinitelj ovog oblika kazniće se zatvorom od jedne do deset godina. Međutim, postoji i jedan izuzetak kod kažnjavanja za ovaj oblik dela. Naime, zakon propisuje da se učinitelj neće kazniti, ako između njega i deteta ne postoji značajnija razlika u njihovoj duševnoj i telesnoj zrelosti.

Teži oblik postoji ako je osnovni oblik izvršen od strane više lica, ili je delo imalo za posledicu trudnoću.

Sankcija za teži oblik je kazna zatvorom od dve do dvanaest godina.

Najteži oblik vezan je za nehatnu posledicu krivičnog dela, odnosno ako je zbog radnje dela iz osnovnog oblika nastupila smrt deteta.

Propisana sankcija kazna zatvorom od pet do osamnaest godina.

4.4. Obljava zloupotrebom položaja

Spada, takođe, u krivična dela protiv polne slobode, a predviđene oblike može da učini fizičko lice koje ima svojstvo službenog lica.

Osnovni oblik dela čini lice koje zloupotrebom svog položaja navede na obljudu, ili sa njom izjednačen čin, lice koje se prema njemu nalazi u odnosu kakve podređenosti ili zavisnosti. Propisana kazna je zatvor od tri meseca do tri godine.

Teži oblik dela može da učini nastavnik, vaspitač, staralac, usvojlac, roditelj, očuh, maćeha ili drugo lice koje zloupotrebom svog položaja ili ovlašćenja učini obljudu, ili sa njom izjednačen čin, sa maloletnikom koji mu je poveren radi učenja, vaspitavanja, staranja ili nege. Za ovaj oblik predviđena je kazna zatvorom od jedne do deset godina, a ukoliko je delo učinjeno prema detetu učinitelj će se kazniti zatvorom od dve do dvanaest godina.

Posebni oblik dela postoji ukoliko je delo iz osnovnog ili težeg oblika imalo za posledicu trudnoću. U tom slučaju, za delo s posledicom trudnoće iz osnovnog oblika, učinitelj će se kazniti zatvorom od šest meseci do pet godina, a za teži oblik dela zatvorom od dve do dvanaest godina, a za delo učinjeno prema detetu zatvorom od tri do petnaest godina. Ukoliko bi kao posledica dela nastupila smrt deteta učinitelj će se kazniti zatvorom od pet do osamnaest godina.

4.5. Nedožvoljene polne radnje

U osnovnom obliku, ovo delo postoji ako je, izuzev silovanja, izvršena neka druga polna radnja pod uslovima koji su propisani za osnovni i posebni oblik kod krivičnog dela silovanja, osnovni oblik kod krivičnog dela obljube nad nemoćnim licem, osnovni oblik obljube nad detetom, kao i osnovni i dva teža oblika obljube zloupotrebom službenog položaja.

Radnja izvršenja nije zakonom određena, pa otuda spornost sadržaja pojma nedožvoljena polna radnja. Nema sumnje, radi se o delu koje je usmereno protiv polnog morala, odnosno u zadovoljavanju seksualne pohote na neprirodan način, prema pasivnim subjektima o kojima je bilo reči kod predhodnih krivičnih dela iz ove oblasti.

Sudska praksa, ima u vidu radnje koje su u ranijem krivičnom zakonu bile inkriminisane kao krivično delo bludne radnje, odnosno: uzbuđivanja ili zadovoljavanja seksualnog nagona suprotno normama seksualnog morala (bestidne, perverzne i koje prelaze granice normalnosti); prinuđivanje na skidanje, grljenje, ljubljenje dodirivanje delova tela iz oblasti genitalne sfere bez pristanka partnera, prema nemoćnim licima, decom, ili prinuđivanje drugoga da čini bludne radnje nad sobom ili prema drugome.

Propisana sankcija je novčana kazna ili zatvor do tri godine.

Teži oblik ovog dela postoji ako je usled izvršenja dela iz osnovnog oblika nastupila teška telesna povreda lica prema kojem je delo izvršeno, ili ako je delo izvršeno od strane više lica ili na naročito svirep ili naročito ponižavajući način,

Za ovaj oblik učinilac će se kazniti zatvorom od dve do deset godina.

Najteži oblik propisan je za slučaj kada je kao posledica dela nastupila smrt lica prema kojem je delo izvršeno,

Za delo je zaprećena kazna zatvorom od tri do petnaest godina.

4.6. Rodoskrvnjenje

Krivično delo je propisano u dela protiv braka i porodice. Zakonska formulacija ovog dela glasi «Punoletno lice koje izvrši obljubu ili sa njom izjednačen polni čin sa maloletnim srodnikom po krvi u pravoj liniji ili sa maloletnim bratom, odnosno sestrom kazniće se zatvorom do tri godine». Izvršilac dela može biti samo punoletno lice, a pasivni subjekt maloletni srodnik. Za krivicu je potreban umišljaj, a radnja zasnovana na dobrovoljnosti u protivnom radilo bi se o krivičnom delu silovanja.

4.7. Trgovina ljudima

Neposredni povod za propisivanje ove inkriminacije proistekao je iz činjenice što je naša zemlja ratifikovala Konvenciju Ujedinjenih nacija o borbi protiv transnacionalnog organizovanog kriminala iz 2000. godine.

Radnja izvršenja ovog krivičnog dela propisana je alternativno i može se manifestovati u: vrbovanju; prevoženju; prebacivanju; predaji; prodaji; kupovini; posredovanju u predaji ili prodaji; sakrivanju; ili držanju drugog lica. Vrbovanje podrazumeva podstrekivanje pasivnog subjekta koje može biti ostvareno bilo kojom radnjom koja je podobna da kod nje stvori ili učvrsti odgovarajuću odluku. Samo vrbovanje se ostvaruje isticanjem navodnih dobrih strana prebacivanja u drugu zemlju i bavljenja prostitucijom, ili navođenjem na druge radnje koje će dovesti određeno lice do toga da postane pasivni subjekt krivičnog dela trgovine ljudima. Prevoženje predstavlja samo transportovanje pasivnog subjekta određenim prevoznim sredstvom sa jednog na drugo prostorno udaljeno mesto. Prebacivanje ovde podrazumeva omogućavanje ili obezbeđenje ilegalnog ulaženja u neku zemlju ili izlaženje iz neke zemlje, u suštini obezbeđenje ili omogućavanje ilegalnog prelaženja državne granice. Predaja predstavlja preduzimanje određenih aktivnosti kojima se omogućuje stavljanje pasivnog subjekta na raspolaganje nekom drugom licu. Pojam prodaje ovde podrazumeva otuđenje pasivnog subjekta uz određenu novčanu ili neku drugu naknadu. Kupovina je sticanje prava svojine nad pasivnim subjektom uz određenu naknadu. Pod pojmom posredovanja podrazumeva se omogućavanje ostvarivanja veze između lica, znači dovođenje u vezu lica koja su na određeni način uključena u predaju ili prodaju pasivnog subjekta.

Kada je reč o navedenim oblicima radnje izvršenja, bitno je navesti da se u slučaju prodaje, kupovine i posredovanja u predaji ili prodaji radi o zasnivanju određenog ugovornog odnosa čiji je predmet isključen iz pravnog prometa, tako da on nema pravno dejstvo u smislu zasnivanja određenih prava i obaveza. Sakrivanje, koje može biti izvršeno na različite načine, predstavlja smeštaj i kamufliranje pasivnog subjekta na određenom za to pogodnom mestu, koje je nepoznato širem krugu ljudi. Držanje drugog lica faktički predstavlja njegovo protivpravno lišenje slobode, ili bolje rečeno, oduzimanje slobode kretanja pasivnom subjektu, što znači da mu se onemogućava da promeni mesto gde se nalazi po svojoj volji.

Prema tome, za postojanje ovog krivičnog dela potrebno je da je radnja izvršenja preduzeta na jedan od sledećih načina: silom ili pretnjom; dovođenjem u zabludu ili održavanjem u zabludi; zloupotrebom

ovlašćenja; zloupotrebom poverenja; zloupotrebom odnosa zavisnosti; zloupotrebom teških prilika drugog. Ove pojmove treba razumeti na uobičajeni način kako su definisani opštim pravnim institutima. Izvršilac ovog krivičnog dela može biti svako lice, a ukoliko se radnja izvršenja ostvaruje zloupotrebom ovlašćenja, poverenja ili odnosa zavisnosti, onda takvu radnju može izvršiti jedino lice koje poseduje odgovarajuća ovlašćenja, ili sa kojim pasivni subjekt ima odnos poverenja, ili u odnosu na koga se pasivni subjekt nalazi u odnosu zavisnosti. Za krivičnu odgovornost učinioca potreban je umišljaj i to direktni i postojanje odgovarajuće namere, koja se ogleda u težnji da se preduzimanjem određene radnje izvršenja postigne neki ili više od alternativno formulisanih ciljeva, kao što je sticanje neke koristi, eksploatacija rada pasivnog subjekta i sl. Za osnovni oblik propisana je kazna zatvora u trajanju od dve do deset godina (KZ RS), odnosno jedne do deset godina (KZ RCG). Ista kazna propisana je i za slučaj da je delo preduzeto prema maloletnom licu bez sile i pretnje.

Teži oblici krivičnog dela postoje u nekoliko kvalifikatornih okolnosti: a) ako je delo iz osnovnog oblika izvršeno prema maloletnom licu (kazna zatvorom najmanje tri godine) b) ako je kao posledica nastupila teška telesna povreda pasivnog subjekta (kazna zatvorom od tri do petnaest godina – KZ RS, odnosno od jedne do dvanaest godina – KZ RCG) c) ako je kao posledica dela nastupila smrt jednog ili više lica, ili ako se počinitelj bavi vršenjem krivičnog dela iz osnovnog oblika (kazna zatvorom najmanje deset godina) d) ako je delo izvršeno na organizovan način (kazna zatvorom najmanje pet godina).

REZIME

Seksualni odnosi su, u osnovi, određeni civilizacijom, kulturom, tradicijom i običajima datog društva. Međutim, nezavisno od toga, u običajima raznih sredina, pa samim tim i u literaturi, postoji izdiferenciran niz oblika zadovoljavanja seksualne požude koji se smatraju u moralnom i običajnom smislu neprihvatljivim, a u pravnom nedozvoljenim, odnosno kažnjivim.

U najtipičnije oblike seksualnih delikata spadaju oni vidovi polnog opštenja koji su plod prisile muškarca ili podavanja žene bez ljubavi, pa makar oni bili izvedeni i na najprirodniji način. Iako su seksualni delikti u shvatanjima raznih kultura različiti, ipak se neki oblici krivičnopravne prirode smatraju relativno univerzalnim i inkriminatorskim, a to su, pre

svega delikti fizičke i druge prisile, seksualnog zlostavljanja i seksualnog uznemiravanja.

Seksualni delinkvent je ličnost posebne psihostrukture i patologije ličnosti, kakva se retko sreće u drugim vidovima kriminaliteta. Reč je, prvenstveno, o osobama sa psihopatskom prirodom karaktera, i s naglašenim agresivnim i egoističnim svojstvima ličnosti.

U našem krivičnom zakonodavstvu su na odgovarajući način, primeren moralnim i običajnim shvatanjima, propisana odgovarajuća krivična dela kojima su sankcionisana seksualno neprimerena, neprirodna i nedozvoljena ponašanja i odnosi.

*Milo Bošković, Full Professor
Novi Sad School of Law*

Criminological characteristics of crimes against sexual freedom

Abstract

Sexual relations are essentially shaped by the civilization, culture, tradition and customs of the society. However, regardless of that, in the practices of different communities, as well as in the literature, various forms of satisfying the sexual desire are differentiated, that are considered as unacceptable in moral and customary terms, and as illegal and punishable in legal terms.

The most typical forms of sexual offenses are those types of sexual communication that are the result of the physical coercion of man or woman sexually communicating without love, even if they are conducted in the most natural way. Although the views of sexual offenses are different in various cultures, some forms of criminal nature are considered relatively universal – primarily those forms followed by physical coercion, sexual abuse and sexual harassment.

Sexual delinquent is a person of special personality structure and personality pathology, primarily with psychopathic nature of the character, with aggressive and egotistical characteristics of personality.

In our criminal legislation there are criminal acts, which in way appropriate with the moral and customary conceptions, specify and sanction sexually inappropriate, unnatural and illegal behavior and relationships.

Key words: sexual offenses, rape, sexual abuse, incest.